

dictum est contra thomisticam prædeterminationem. Quid enim aliud, quæso, facit præmotio ista indifferens, nisi potentiam ad actum inclinare, modo tamen non necessario aut ineluctabili, sed indifferenti? Atqui ex sua propria natura et impressione Dei ingenta voluntas inclinata est sufficienter in bonum. Ergo generatim loquendo et ex titulo causæ secundæ non indiget voluntas ulla præmotive.

Generatim et ex titulo causæ secundæ, inquam, nam sub hoc respectu hæc controversia agitur. Alia enim est quæstio, utrum supposita peculiari aliqua difficultate in actu eliciendo, opus habeat voluntas prævia motione, qua conferatur ipsi facilitas: quo pacto Theologi docent ad observanda præcepta Decalogi necessariam esse gratiam Dei.

Præterea non leviter etiam, mea quidem sententia, urgetur indifferens ista præmotio ex actibus malis. Nam videtur indignum Deo, ut ad factum peccati præmoveat etiam motione indifferenti. Prævia enim illa motio, quæ ante actum peccaminosum voluntatis nostræ datur a Deo, vel inclinatur determinate, licet non ineluctabiliter, in ipsum peccatum, vel tantum in bonum, vel est aliqua inclinatio tantum ad agendum, præscindendo ab hoc, quod actus consequens sit bonus vel malus, et relicta voluntati ipsi determinatione speciei bonæ vel pravæ actionis. Primum dedecet divinam sanctitatem, nec intelligitur, quomodo Deus, si posset eo modo physice inclinare voluntatem, non posset etiam eandem moraliter inclinare suadendo aut consiliando peccatum: id quod absurdum est. Secundum autem destruit necessitatem præmotionis; nam si voluntas, rejecta præmotive in bonum, eligit malum, ad quod tamen non præmovebatur: ergo sequitur præmotionem hujusmodi non esse universaliter necessariam. Tertium denique non satis percipitur, siquidem omnis motio debet esse ad aliquem terminum determinatum. At motio, quæ præscindit a bono vel malo, sed est tantum ad agendum, non habet ullum finem determinatum. In quo est notandum discrimen inter simultaneum concursum et præmotionem. Concursus enim simultaneus licet ex parte Dei foret indifferens et applicabilis

sive ad bonum sive ad malum, potest determinationem accipere ex parte creaturæ simul operantis: at præmotio, quoniam est motio a solo Deo procedens, nisi sit determinate ad bonum vel malum ex directione ipsius Dei, remanet in sua vaga indeterminatione rei, ad nullam certam speciem pertinentis.

CAPUT III STATUITUR VERA SENTENTIA CIRCA DIVINUM CONCURSUM.

Probavimus hactenus necessitatem divini concursus, non solum mediati, sed etiam immediati, quo effectus quivis create causæ immediate a Deo dependeat, et quidem totaliter seu quod totam entitatem physicam, ita ut et effectus productus et ipsa etiam actio, qua ille producitur, indivisibiliter a Deo procedat non minus immediate, quam a propria causa secunda. Et productio ista, prout a causa prima procedens, vocatur concursus vel cooperatio ejus; prout autem procedens a causa secunda, dicitur ejusdem operatio hæc vel illa, puta intellectio, combustio, scriptio, etc., pro diversitate specifica causarum vel potentiarum operantium. Ostendimus etiam Deum et causam creatam ita in eundem effectum et actionem cooperari, ut operatio Dei non debeat inchoari prius, sive tempore, sive etiam natura, proprie loquendo (1), prioritare videlicet, quæ importet causalitatem aliquam aut præviam motionem, in ipsa causa secunda receptam, qua illa applicetur ad agendum, vel constituitur actu profundens operationem. Unde sequitur divinum concursum esse debere simultaneum, quæ nobis videtur verissima sententia in hoc capite declaranda et demonstranda.

(1) Recole, quid sit proprie dicta prioritas naturæ, *Ontolog.* num. 176.

ARTICULUS I

Brevis declaratio simultanei concursus

Concursus
Dei in actu
secundo,
qui dicitur
simultaneus:

297. Ille dicitur concursus simultaneus, qui simul exercetur cum activitate causæ creatæ, seu in quo divinus influxus et virtus non prius nec posterius exeritur ad extra ad ponendum effectum, quam influxus creatæ causæ, sed simul cum eadem, ita ut in actione, qua producitur effectus, sicut nihil est, quod sit a sola creatura, ita etiam nihil sit, quod a solo Deo procedat, sed tota actio simul ab utraque causa inchoetur, et dependeat. Et hic quidem est concursus, qui dicitur in actu secundo, et intelligi solet simpliciter nomine concursus. Distinguitur præterea concursus in actu primo, qui nihil est aliud, quam divina virtus, non quidem absolute et in se spectata, sed jam determinata et æterno voluntatis divinæ decreto applicata ad operandum cum causa secunda. Unde concursus hic æternus est, ac proinde non est simultaneus, sed prior actione creaturæ non solum tempore, sed etiam natura; nam virtus Dei ab æterno præparata et ad concurrendum applicata, est vere causa actionis creaturæ in tempore secuturæ. Vera itaque sententia circa modum divini concursus cum actionibus causarum creaturarum, distinguit duplicem concursum, alterum in actu primo, qui æternus, est, alterum in actu secundo, qui simpliciter concursus dicitur, et est temporaneus ac simultaneus cum actione creaturæ, immo ipsa actio creaturæ, prout a Deo procedens, quandoquidem nulla esse potest actio causæ creatæ, nisi indivisibiliter procedens ex influxu simultaneo utriusque causæ, primæ ac secundæ.

Influxus Dei
actu concurrentis,
licet non
sit prior tempore
nec natura,
quam influxus
creature,

Dixi influxum hunc Dei concurrentis esse simultaneum, ita ut non sit prior tempore nec natura respectu influxus causæ creatæ. Nam negari nequit influxum Dei priorem esse nobilitate, universalitate, necessitate, atque in subsistendi consequentia (1). Est prior nobilitate, quia longe

(1) Cfr. *Ontolog.* num. 176, pag. 511.

dignior est atque altior: *universalitate*, quia est profundior et vehementior, et ad omnem cujuslibet causæ actionem sese porrigen: *necessitate*, quia influxus divinus ita absolute atque essentialiter est necessarius, ut sine illo nihil esse queat, influxus autem causæ creatæ non ita est necessarius, ut sine illo non posset esse actio: demum est prior *in subsistendi consequentia*, quia influxus creaturæ ac Dei in actionem ita inter se comparantur, ut teneat hæc consequentia: *Datur influxus et actio rei creatæ; ergo datur actio Dei*; non autem vicissim teneat hæc alia consequentia: *Datur influxus et actio Dei; ergo datur actio creaturæ*. Nam quamvis creatura egeat concursu Dei ad operandum, at Deus potest operari sine creaturæ concursu.

est tamen prior
nobilitate,
universalitate,
necessitate

et in subsistendi
consequentia.

Distinctione duplicis concursus in actu primo et in actu secundo solvitur gravissima illa difficultas, quam in fine primi capituli, proposuimus, ex eo petita, quod, admissio simultaneo concursu, difficile videatur intelligere, quo pacto causa prima et secunda coire valeant in unam eandemque indivisibilem actionem et effectum. Prædeterminationem defendentes, ut vidimus, rem explicant per præviam motionem causæ creatæ impressam, qua illa excitatur, applicatur, ac determinatur ad agendum. Verum nos istam præviam motionem ut supervacaneam et etiam libertatis inimicam exclusimus, arbitantes causas quo idem necessarias per suam naturam et per impressionem divinitus acceptam in ipsa productione (1) omnino ineluctabiliter inclinatas ac determinatas ad agendum esse, ita ut nihil jam amplius requirere debeant, saltem ex titulo generalis concursus divini, ad profundandam actionem, ubicumque adsint omnia prærequisita. Causæ vero liberæ similiter per illam inclinationem in bonum a Deo sibi naturaliter impressam et perpetuo inhaerentem, de qua suo loco locuti sumus (2), habent quantum satis est, ut, accedente sufficienti propositione boni concreti et particularis ex parte intellectus, per activam

(1) Vide *Cosmolog.* num. 101, pag. 362, seqq. Et recole superius scripta, num. 278, pag. 797.

(2) *Psycholog.* vol. 3.^a, num. 79, pag. 196, 198.

suam indifferentiam se ad agendum determinant, quando adsunt reliqua prærequisita. Quomodo ergo, inquires, influxus divinus et influxus virtutis creatæ simul in eandem conflunt actionem et effectum? Per æternum decretum, quo Deus prælucente scientia media, applicat omnipotentiam suam ad agendum eo præcise temporis instanti, in quo videt causam creatam operaturam esse, si sibi esset in promptu concursus divinus, quo absolute atque essentialiter indiget ad quiddam agendum. Hoc est systema concursus divini, communi consensu receptum inter auctores Societatis Jesu. In quo plura sunt, quæ jam necesse non est demonstrare, nam patent ex dictis contra physicam prædeterminationem: quedam autem alia sunt, quæ declarari et probari debent diligenter, qualia sunt ea, quæ respiciunt divinum decretum concurrenti cum causis creatis.

ARTICULUS II

Utrum causa prima conjungatur cum secunda ad operandum per decretum applicandi omnipotentiam suam in certa temporis differentia.

298. PROPOSITIO 1.^a Deus ab æterno decrevit applicare omnipotentiam suam ad concurrendum cum causis secundis ad omnes et singulas earum operationes: et virtus divina, prout proxime applicata et conjuncta pro tali tempore cum causa secunda ex hujusmodi æterno decreto ad concurrendum cum illa, vel ipsum ejusmodi decretum haud incongrue vocatur concursus Dei in actu primo.

Deus
ab æterno
suam
omnipotentiam
ad concurrendum
cum
causis secundis
applicare de-
crevit:

Propositio hæc nullo negotio probatur tanquam corollarium eorum, quæ in capite primo demonstrata sunt. Deus enim omnes et singulas actiones et effectus causarum secundarum operatur. Atqui Deus nihil operatur ad extra nisi libere volens. Nam est causa intelligens et independens, neque agit ex necessitate naturæ. Ergo, ut agat quippiam, necesse est in ipso præsupponere notitiam distinctissimam effectus futuri ac determinationem voluntatis, res ipsas fiendas et

circumstantias omnes, sive quoad locum, sive quoad tempus decernerentis.

Jam quod virtus divina parata ad concurrendum, haud incongrue dici possit concursus in actu primo, non eget probatione. Si enim concursus in actu secundo est ipsa cause secundæ operatio, prout fluens a divina virtute, concursus in actu primo erit hæc ipsa virtus, prout jam immutabiliter determinata ad operandum. Et quoniam virtus divinæ omnipotentie non determinatur ad operandum nisi per prædictum decretum; ideo ipsum quoque decretum applicans divinam virtutem dici solet etiam *præparatio* vel *oblatio concursus*.

Cæterum hujusmodi decretum liberum est, quia neque creatio neque conservatio causarum secundarum fundat absolutam et ineluctabilem obligationem concursus divini, cum sit causa prima prorsus independens in operibus ad extra. Nihilominus, quoniam Deus ex largissima liberalitate voluit creatis rebus communicare suam similitudinem tum in essendo tum in operando, nec possunt hæc, utcumque habeant virtutes in ordine suo completas, sine divino adiutorio agere; consequenter, si velit mundum, prout postulant rerum naturæ, gubernare, debet iisdem suum concursum secundum earum exigentiam decorere. Et sic videmus Deum communiter et ordinarie facere, licet quandoque ad ostensionem gloriæ suæ, decernat non concurrere, ac tum virtutes naturales per miraculum impediuntur, ne consentaneas eliciant operationes, ut cum ignis Babylonis, deficiente divino influxu, ne levissime quidem sanctis illis juvenibus nocuit.

299. PROPOSITIO 2.^a Nulla causa secunda potest esse simpliciter et absolute in actu primo proximo constituta, nisi præsupponatur in Deo hujusmodi voluntas seu decretum applicandi omnipotentiam suam ad concurrendum cum illa (1).

Et ratio in promptu est, quia si creatura nequit agere de facto sine cooperatione Dei, nec Deus cooperari nisi præsupposita voluntate cooperandi; plane sequitur, nisi adsit hujusmodi voluntas, creaturam non posse intelligi cum omnibus

virtusque
divina sic
parata ad
concurrendum
haud incongrue
dicitur
concursum in
actu primo.

Divinum
decretum con-
currenti
liberum est
absolute.

Nulla creatura
potest esse
simpliciter in
actu primo
constituta, nisi
adsit in Deo.

(1) Vide Suarez, *Metaphys.* disput. 22, sect. 4, num. 17.

voluntas
vel decretum
concurrenti.

absolute et ex omni parte requisitis conditionibus ad operandum. Ergo decretum illud seu concursus in actu primo est ultimum complementum necessario requisitum ad hoc, ut quævis potentia vel virtus creata, sive necessaria sive libera, proxime expedita sit ad agendum. Et si sola hæc conditio desit, licet cætera omnia adsint, nulla de facto actio sequi poterit. Unde a nostris auctoribus decretum applicativum divinæ omnipotentiae dicitur esse pro causis liberis unum ex constitutivis libertatis creatæ in actu primo. Et consequenter libertas hominis in actu primo constituta per sola comprincipia creata, quamvis dicatur causa totalis in ordine suo, videlicet causæ secundæ, absolute tamen non est nisi causa partialis incapax agendi de se absque juvamine omnipotentiae concurrentis ac sine decreto applicativo ejusdem.

300. PROPOSITIO 3.^a Causa prima conjungitur cum secunda ad operandum in virtute hujusmodi decreti, quo Deo ab æterno statuit applicare suam omnipotentiam ad agendum cum causis creatis, ubicumque illæ completæ in suo ordine erunt cum omnibus conditionibus, ex parte aliarum causarum naturalium ad opus requisitis.

Probatur. Quia non potest alius modus aptus assignari ad conjunctionem prædictam declarandam: hic autem sufficientissimus est. Ergo revera per illud decretum causa prima conjungitur cum secunda.

Probatur antecedens per partes: *α*) *Nequit alius modus aptus ad rem declarandam assignari.* Sane duæ vel plures causæ coire in communem actionem possunt, aut casu ac præter intentionem, id quod dici nequit de causa prima, aut ex intentione. Rursus ex instituto atque intentione possunt duæ causæ convenire in agendo, vel quia ambæ alicui causæ superiori subordinantur, a qua apte applicentur ad opus, ut cum plures rotæ unius machinæ moventur simul ex directione alicujus regulatoris, vel quia una ab altera dependet, eique subordinatur. Primum horum iterum dici nequit de causa prima cooperante cum secunda, sicut nequit etiam dici potest, quod Deus causæ creatæ subordinetur, ab eaque dirigatur, et applicetur ad simul agendum. Restat ergo, ut dicamus conjunctionem causæ primæ cum secunda

Causa prima
conjungitur
cum secunda
ad agendum
in virtute
decreti,
quo Deus ab
æterno
statuit suam
omnipotentiam
applicare
ad concurrentium.

provenire ex determinatione ac directione illius. Jam vero determinatio ac directio hujusmodi bifariam intelligi potest, vel per motionem aliquam physicam causæ secundæ impressam, quemadmodum rem explicant Prædeterminantes, vel per decretum aliquod, quo divina omnipotentia, ex se quidem liberrima atque indifferentissima, quasi alligetur ac determinetur ad operandum in hoc vel illo momento cum hac vel illa causa, illius auxilium ac juvamen requirente ob nativam suam et essentialem impotentiam. Primum horum exclusum jam est fusissime in præcedentibus. Ergo remanet alterum.

β) *Per hujusmodi decretum applicativum omnipotentia divinæ sufficientissime explicatur, quomodo causa prima et secunda conveniant in operando.* Nam, ut supra dicebamus, «Deus ex æternitate sua, sicut decrevit has res producere, et non alias, et hoc tempore et cum hocet cum ordine his motibus, etc., et non alio modo; ita etiam decrevit cum eisdem rebus concurrere ad earum actiones juxta capacitatem earum. Et quia sicut scientia Dei est distinctissima et in particulari de omnibus, ita et voluntas distincta et in particulari omnia decernit, et ad singula descendit juxta uniuscujusque capacitatem et indigentiam. Ideo in præhendo hoc concursu; ex æternitate etiam decrevit in particulari concurrere cum hac causa tali tempore, tali loco, et circa tale subjectum, ad talem actionem et effectum in individuo, et in tali tempore ad aliam, et sic de omnibus. Dico autem semper ad talem actionem, quia non satis esset determinatio ad unum numero effectum, eo quod possit idem effectus fieri per diversas numero actiones, vel fortasse etiam specie; determinando autem actionem, consequens est, ut necessario determinetur effectus, quia non potest una actio numero tendere ad alium terminum, nisi ad illum, cum quo identificatur» (1).

Hoc posito manifestum est, quod quævis causa creata pro eo momento, in quo supponatur in ordine suo completa, in virtute divini decreti omnipotentiam suam applicandi ad

(1) Suarez, *Metaphys.* disp. 22, sect. 4, num. 4. Cfr. Molina, *In 1.^{am} part. quest. 14, art. 13, disp. 6, Ut melius intellegatur; vel in Concordia, quest. 14, art. 13, disp. 26.*

opus, habet in promptu etiam totum illud, quod sibi necessarium erat ex parte causæ primæ, quodque, si ex sua propria natura sibi suppeteret, agere posset sine alius iuvamine. Et sic pro eo momento, pro quo decernitur concursus, causa secunda undequaque completa manet ad agendum, et causa prima determinata ad cooperandum, et actio procedet ex simultanea influentia et concursu utriusque. Per solum ergo decretum istud divinum egregie intelligitur, causam primam et secundam convenire in unam communem actionem et effectum.

Et nunc jam clarius patet, quam non sit necessaria physica Thomistarum præmotio, ut causæ secundæ complete constitutæ in ordine suo actu primo transeant ad secundum, sed sufficiat æsola est hæc voluntas Dei, quasi præparantis et offerentis concursum juxta leges sue divinæ sapientiæ et providentiæ. Si enim ignis habet ex natura sua vim necessario determinatam ad comburendum, ubicumque adsit materia rite disposita, dummodo Deus concurrat; quid amplius, quæso, opus est, nisi ut Deus concurrere decernat, et in virtute hujus decreti adsit in tempore definito divinus influxus? Itemque si voluntas natura sua divinitus inclinata est in bonum, habetque in se totam activitatem, ut appetat, sine ulla tamen necessitate, quidquid sibi representetur tanquam hic et nunc conveniens; non video, quid aliud requiratur, nisi quod Deus, prævidens fore, ut hæc voluntas in tali momento, in quo ab intellectu proponetur certum aliquod objectum, determinabit se ad illud appetendum, si modo in promptu habeat concursum; æterno suo decreto hujusmodi concursum præparet, ac disponat, ac porro det in eodem illo momento. Unde re vera decretum hoc divinum præstat idem ipsum, ad quod habendum suam illam invehunt adversarii nostri præmotionem, et sine hujus incommodis,

301. PROPOSITIO. 4.^a Decretum istud divinum non determinat causam secundam quoad speciem et exercitium actus, sed potius quodammodo objective determinatur; quoad individuum autem hunc effectum et actionem præ alio solus Deus per suum decretum determinat.

Probatur prima pars: *decretum divinum non determinat causam secundam quoad speciem actus* (1). Tunc enim causa una determinat actionem alterius quoad speciem, cum generalem illus rationem atque indifferentiam ad hanc potius, quam ad illam speciem contrahit, vel cum efficit, ut actio alterius, quæ poterat esse indiscriminatum in hac vel illa specie, hanc et non aliam sortiatur speciem. Atqui decretum prædefiniens concursum non efficit, ut actiones causarum secundarum hanc præ alia quavis specie actionis sortiantur. Ergo...

Sane causæ vel sunt necessariæ vel liberæ; et necessariae jam ex sua, propria natura determinatæ sunt ad certas ac definitas actionum species, neque alias elicere naturaliter possunt. Ergo relate ad speciem actus nihil restat determinandum per decretum applicativum omnipotentiae divinæ circa concursum ad actiones causarum necessariarum.

De liberis etiam idem dici debet cum proportione. Nam licet causæ liberæ ex sua natura indifferentes sint ad varias species actuum, tamen hoc habent ex conditione sua, ut ipsæ determinant sese ad actum hujus vel alterius speciei. Enim vero quid aliud sibi vult libertas contrarietatis vel specificitatis? Idque verum est non solum in actibus naturalibus, sed etiam in supernaturalibus, ad quos necessariae sunt in anima præviæ motiones excitantis gratiæ, quæ ad hunc vel alium actum inclinat, et allicit potentiam. Nam notio illa non est concursus, sed aliquid concursum præcedens. Ergo etiam determinatio actus hujus speciei, quam voluntas ipsa facit per illam motionem allecta, jam præsupponitur ante concursum, atque adeo non est refundenda in decretum applicans omnipotentiam divinam ad concurrentium.

Probatur secunda pars: *Neque etiam prædictum decretum determinat causam secundam ad exercitium actus*. Etenim in tantum divinum decretum determinaret causam secundam ad exercitium actus, in quantum ab illo dependeret, ac definiretur, quod hæc in tali potius momento, quam in alio, operaretur. Atqui non ita dependet.

(1) Contra sentiunt Bñez (In 1.um p., quæst. 19, art. 8), Ledesma et Alvarez (apud P. Franciscum Soarez Lusitanum, *Curs. Philosoph. Physic. trac. 2, disp. 5, paragr. 9*).

Vide omnino Lossada, p. 108, num. 18, fin.

Decretum
divinum non
determinat
causam
secundam
quoad speciem
actus,

neque quoad
exercitium,

Nam in primis causæ necessariæ, ubicumque adsint prærequisita ex sua propria natura, ita determinatæ sunt ad agendum, ut nequeant non agere. Ergo non pendet præciæ ex decreto concursus præbendi definire momentum actionis exercendæ.

Dices. Sed nonne decretum huiusmodi est unum ex prærequisitis ad agendum, immo ultimum complementum actus primi, ut modo docebamus? Ergo nisi pugnantia admittere velimus, ex decreto isto dependet determinate exercitium actus.

Respondeo. Licet verum sit, decretum huiusmodi constituere unum ex prærequisitis ad agendum, non tamen exinde sequitur, illud determinare exercitium actus. Quia Deus non decernit concursus præbere, et sic facere, ut causa secunda operetur omnino pro arbitrio suo, ut ita dicam; sed decernit illum præbere tunc solum, quando causa indiget, et *naturaliter* exigit operari, et quando si non operaretur, violentia aliqua fieret; id vero tunc locum habet, quando causa secunda in ordine suo completa est, seu quando habet in promptu ea omnia subsidia, quæ ex instituto et ordinatione nature habere potest, ac debet ex parte causarum aliarum creatarum ad actum suum.

De causis vero liberis res adhuc est manifestior; quia in hoc stat libertas contradictionis seu exercitii, quod positus omnibus ad operandum, prærequisitis, possit operari vel non operari. Id autem necessario postulat, ut voluntas non determinetur ab alio, sed se ipsam determinet ad agendum, quemadmodum jam supra probatum est. Atque hinc facile probatur

Tertia pars: *Causa prima quodammodo objective determinatur a secundis quoad speciem et exercitium* (1); Etenim determinatio duplex esse potest, altera propria et effectiva, altera minus propria et pure objectiva. Prima importat dependentiam et subjectionem in illo, qui determinatur, quippe quæ peragitur per aliquam motionem in eo causatam; et hic modus determinationis cadere in primam causam non

sed potius
quodammodo
objective
determinatur
a causis
secundis et
quoad
speciem
et quoad
exercitium.

(1) Vide Suarez, *Metaphys.* disp. 22, sect. 2, num. 39; sect. 4, num. 34; opusc. *de Concurs.* lib. 1, cap. 15, n. 5, 6; Molina, in 1.^{am} p. quæst. 14, art. 13, disp. 6; *Concord.* quæst. 14, art. 13, disput. 26.

potest. Determinatio pure objectiva non importat ullam motionem causatam in eo, qui dicitur determinari, sed solum exhibet rationem vel conditionem extrinsecam, cur aliquis se libere ad aliquid faciendum applicet, vel determinet. Sic si ego decreverim largiri elemosynam cullibet indigenti, dici possum determinari ad succurrendum Petro, ex eo quo videam Petrum indigentem. Huiusmodi determinatio, ut patet, non arguit ullam imperfectionem ex suo conceptu in eo, qui dicitur determinari. Quod ergo hoc modo Deus determinetur a causis secundis, manifestum est. Deus enim tanquam provisor universalis ideo operatur omnia in omnibus causis secundis, quia complere debet earum virtutes activas, supplens nativam atque essentialem illarum deficientiam et impotentiam operandi sola sua virtute. Quare non quamlibet actionem vel effectum cum qualibet causa producit, nisi miracula patrare velit; sed cum aliis actus liberos, cum aliis necessarios, cum aliis hos, cum aliis illos gignit effectus, prout singularum fert natura et ingenitæ virtutes. Ergo est certum, ut hunc vel illum concursus per suam omnipotentiam exhibere decernat, qui sit huius vel alterius speciei, oportere, ut prius respiciat, et consideret naturam specificam causæ, cui vult cooperari. Atqui hoc, et nihil aliud intendimus dicere, quando statuimus Deum quodammodo a causis secundis determinari ad speciem actus, nempe pure objectivæ.

«Et hoc unum, inquit P. Georgius Rhodes, voluere omnes illi Doctores, qui dicunt concursus, quem Deus præbet esse indifferentem ex eo, quod non tendat nisi ad rationes generales entis; sic enim docent Molina (1) et Ruiz (2) nuper citati. Non enim intelligunt, quod a Deo producantur solæ rationes genericæ, creatura vero producat rationes specificas, quo nihil dici posset absurdius; quia cum rationes specificæ sint entia per participationem, debent produci a Deo, et cum identificentur cum rationibus genericis, certe

Quid sibi velit
concursum Dei
esse
indifferentem
et ad rationes
generales
entis.

(1) In 1.^{am} p. quæst. 14, art. 13, disp. 6; *Concordia*, quæst. 14, art. 13, disp. 26.

(2) *De Voluntate Dei*, disp. 45, sect. 4; disp. 53, sect. 4, num. 15, etc.

produci non potest una sine altera. Volunt igitur tantum illi Doctores, concursum Dei esse indifferentem, quia quamvis totus effectus secundum omnes gradus sit a Deo, Deus tamen a causa secunda determinatur ad speciem actus. Ratio enim, cur effectus sit in tali specie, est determinatio creaturæ, non autem Dei determinatio; ideoque formaliter ejus concursus est indifferens, et tendit ad solas rationes entis superiores, quamvis realiter ad omnes tendat, cum ejus concursus sit ipse concursus creaturæ; ideoque non unus idemque semper est, sed variat secundum varietatem causarum secundarum et actionum specificarum earumdem (1).

Et idem etiam patet de determinatione quoad exercitium actus. Nam Deus per scientiam suam perfectissimam distinctissimamque cognoscit, quandam causæ secundæ completæ erunt in suo ordine, et in quo præcise momento illæ operaturæ forent, si ipsa suum offerret concursum, seu in quo tempore reliqua omnia, quæ ad actionem cujuslibet causæ concurrere debent, parata omnino erunt, ita ut si tunc actio non sequeretur, solum tribuendum esset defectui influxus causæ primæ; et quia vult se naturis et indigentis creaturarum accommodare, tunc, et non prius nec posterius, decernit omnipotentiam suam applicare ad concurrentem. Atqui hoc est Deum a causis secundis quodammodo objective determinari ad exercitium actus. Ergo...

In quo nulla timenda est imperfectio Dei, tum quia objectiva hæc determinatio nihil, sive physice sive oraliter, causat in Deo; tum quia non datur ex ulla indigentia Dei, sed solum quia vult se accommodare naturis rerum; tum denique quia tota derivatur ex antecedenti libera voluntate et actione ipsius. Nam si Deus libere creavit res, virtutibusque variis ad agendum instruxit, et consentaneis inclinationibus et exigentis naturalibus; si libere illas per suam providentiam certo in ordine distribuit, si denique libere voluit illas agere unamquamque secundum suam naturam, exceptis quibusdam casibus miraculosis; debuit consequenter, ut speciem concursus

(1) *Philosoph. peripat.* lib. 2, disp. 2, quæst. 4, sect. 3, paragr. II. Cfr. Suarez, *Metaphys. disp.* 22, sect. 4, num. VIII, IX; *Conimbricensi.*, *Physic.* lib. 2, cap. 7, quæst. 15, artic. 3, ad secundum.

et exercitium actus decreto suo definiret, præ oculis habere naturas et exigentias causarum secundarum. Nempe Deus libera rerum creatione variaque providentiæ suæ dispositione, talem objectivum ordinem constituit, qui postulet, ut ille sic potius, quam aliter, pro hoc potius, quam pro alio tempore decernat parare concursum suum (1).

Et puto doctrinam hanc contineri in omnibus illis locis, in quibus S. Thomas scripsit, Deum in agendo cum causis creatis se accommodare naturis earum itemque influentiam causæ primæ specificari et determinari per causam proximam (2).

Cæterum habet proportionem objectiva hæc determinatio cum extrinseca et pure terminativa illa determinatione, quæ ex objecto cognito provenit in divinum intellectum (3).

Quarta pars: *Quoad individuum autem actionem solus Deus est, qui determinat suo decreto*, probatur. Nam causa secunda in actu primo proximo constituta, licet quamdiu ad exercitium actus determinatur, eo ipso ad aliquid etiam individuum vage determinetur, siquidem nequit exercere actus nisi in individuo; nihilominus non est determinata præcise ad hanc singularem actionem et ad hunc numero effectum ex infinitis individuis possibilibus intra eamdem speciem et gradum perfectionis, cum tamen agere non valeat, nisi per aliquid ad unum ex illis præ alio determinetur. Atqui nihil aliud assignari potest præter causam primam. Ergo...

Et re quidem vera, ponamus hunc ignem habentem virtutem calefactivam ut octo, applicatum huic stuppæ hic et nunc. Ex hujusmodi causa cum omnibus suis circumstantiis considerata potest procedere calor individuus ut octo vel hic vel ille vel alius quivis ex infinitis possibilibus caloribus ut octo. Jam quero, num exigatur hic individuus calor præ alio ab igne hoc vel hac stuppæ, vel ab hoc loco et ab hoc tempore, in quo fit calefactio, vel a quavis alia circumstantia, vel

(1) Cfr. Suarez, lib. 1 de concurs. cap. 15, num. 5.

(2) Vide supra in cap. 2, art. 2, num. 281, p. 805.

(3) Vide de hac re P. Georg. Rhodes, *Philos. perip.* lib. 2, disp. 4, sect. 3, paragr. 2; P. Francisc. Suarez Lusitan., *Curs. Philos., Physic.* tract. 2, disp. 5, paragr. 9. Cfr. Rubius, *Physic.*, lib. 2, tract. 4, quæst. 9.

Quod attinet
individuum
actionem, solus
Deus est,
qui determinat
suo decreto.

ab omnium simul complexu. Et negandum omnino videtur, quia ab *hoc igne huic* stuppæ applicato, in *hoc* loco et in *hoc* tempore et in quibusvis aliis adjunctis constituto, non magis sequitur calor *A*, vel calor *B*, etc., qui omnes æque commensurati esse possunt huic causæ et his omnibus adjunctis. Recurrendum est ergo ad voluntatem causæ primæ. Nam «Deus videns causam secundam esse veluti in procinctu, ut exeat in actum certæ alicujus speciei, simulque esse prorsus indifferenter ad plures singulares actus sub tali specie, nec habere, unde sese ad unum potius, quam ad alium, determinet; huic perplexitati occurrit efficacitate suæ voluntatis præfiniendo, quinam actus singularis hoc loco et tempore momentove exercendum sit sub illa specie, ad quam causa secunda se determinat. Rationem autem modumque ejus præfinitionis sic licet mente concipere. Videns Deus, positus illis circumstantiis, concurrendum sibi esse ad eam speciem actus ex lege ordinaria, qua decrevit non destituere suo auxilio agens creatum, præfinit concursum individuum, quo sibi placet influere. Quia vero non diverso, sed eodem numero concursu actioneque Deus et creaturæ influunt, ut supra explicavimus, fit, ut concursus etiam agentis creati determinetur in gradu individuo, ut videlicet potius *hic*, quam *ille alius* ejusdem speciei, qui in *illis* circumstantiis indiscriminatim exhiberi posset. Atque ita simul fit, quod actus et effectus *hic* potius sit, quam alius numero solo diversus, in ipsum Deum resolvatur» (1).

Hinc sequitur «causas naturaliter agentes in eo instante vel tempore, quo agunt, simpliciter et pensatis omnibus, nihil facere posse nisi illam rem in specie et individuo, quam faciunt. Et de specie quidem est res clara, quia habent

(1) Conimbricens. (*Physicor.* lib. 2, cap. 7, q. 15, art. 2, *Tertio sciendum*). Vide Suarez (*Metaphys.* disp. 22, sect. 2, num. 31, 12; sect. 4, num. 5; opus. de *Concurs.*, lib. 1, cap. 7, num. 3), Rhodæ (loc. nup. cit. paragr. III), Francisc. Soarez Lusitanum (*Curs. philosoph. Physic.* tract. 2, disp. 5, paragr. II), Fonseca (*Metaphys.* lib. 5, cap. 2, q. 9, sect. 2, *Sexta ratio*, et sect. 5), Petr. Hurtad. (*Physic.* disp. 10, sect. 4), Lössada (*Physic.* tract. 2, disp. 8, cap. 6, num. 26).

Et vide *Ontolog.* num. 356, pag. 1142.

virtutem determinatam ad talem effectum in specie; *determinatam*, inquam, vel simpliciter, ut in causis particularibus et univocis, vel saltem hic et nunc circa hanc materiam sic dispositam, vel cum aliis causis simul concurrentibus. De *individuo* vero id probatur ratione superius facta, quia licet naturale agens habeat potentiam activam plurimum effectuum in individuo, tamen illa potentia per se sola est insufficientis sine concursu Dei. Et ideo, si illum non habet, non constituit rem in potentia proxima, sed remota, ad agendum. Sic enim ignis privatus concursu Dei, non dicitur simpliciter potens, immo absolute dicitur impotens ad sic calefaciendum. Sic igitur quia hujusmodi causæ tantum habent paratum concursum Dei ad unum numero effectum, solum illum possunt absolute facere, potentia nimirum proxima, quæ includit, non tantum nudam facultatem agendi, sed etiam omnia prærequisita ad operandum» (1).

Id autem dici nequit de causis liberis, quia cum non sint restrictæ ad unam speciem actus, sed indifferentiam servant ad plures, quæ dicitur libertas contrarietatis; ita individuus hic actus alicujus speciei determinatur illis a causa prima, ut alius quoque individuus actus alterius speciei determinaretur a Deo, si mallent in alia se exercere specie. Unde determinatio individui hujus actus a Deo facta, est natura sua absoluta pro causis necessariis, pro liberis vero est talis, quæ includat conditionem, quia nempe hic individuus actus illis decernitur ac designatur, supposito quod in hac specie, v. gr. amoris, velint se exercere, ita ut alius pariter individuus actus decerneretur, si in alia specie, v. gr. odii, sese vellent exercere. Sed hæc clariora fient in sequenti articulo (2).

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

302. *Objic. 1.º* Si causa secunda determinaret Deum sive quoad speciem, sive quoad exercitium actus, Deus penderet a creatura. Atqui id nefas est vel cogitare. Et prob.

(1) Suarez, *Metaphys.* disp. 22, sect. 4, num. 6.

(2) Cfr. Suarez, *Metaphys.* disp. 22, sectio, 4, num. 35; Lössada, loc. nup. cit. num. 26, 27.

Major. Deus pendet a creatura, si verum est dicere ideo Deum operari sic et non aliter, nunc et non in alio tempore, quia causa secunda sic et nunc operatur. Atqui si causa secunda Deum determinat quoad speciem et exercitium actus, verum est, ideo certo modo ac tempore operari Deum, quia ita causa secunda operatur. Ergo...

Respondeo, *dist.* Major. Si determinaretur proprie et effective, *conc.*; si improprie et objective et consequenter ad aliquem liberum actum ipsius Dei, *neg.*

Et *contradist.* Minori, *neg.* consequens. Et ad probationem *nego* Majorem, quia Deus solum objective determinatur et supposito suo libero arbitrio et decreto agendi secundum naturas et exigentias causarum secundarum.

Itaque Deus posset solus sine causis secundis operari, calefaciendo v. g. sine igne, et posset etiam negare concursum creaturæ, ad agendum paratissimæ. Non tamen ita facit, quia sicut decrevit ex immensa liberalitate alia entia creare virtutibus operatricibus prædita, sic etiam libere decrevit cum illis secundum indigentiam et exigentiam operari, et ideo solum consequenter ad hujusmodi decretum Deus dicitur improprie ac solum objective determinari a causis creatis: unde nullatenus pendet ab illis, sed si ab aliquo pendere dicendus est, pendet solummodo a decreto suæ immutabilis voluntatis.

Objic. 2.º Si causa secunda et seipsam et causam primam determinaret ad speciem et exercitium actus, α) foret primum principium sui actus; β) item causa prima subesset, secunda vero præesset; γ) nempe causa prima verteretur in secundam, et vicissim. Quis autem talia absurda ferre possit?

Respondeo ad α) *neg.* assertum, quia non potest nec se nec primam causam determinare, etiam objective, nisi præsupposita actione Dei, a quo et esse et virtutem ac potentiam se determinandi habet.

Ad β) pariter *nego* assertum, ex dictis in responsione ad præcedentem objectionem.

Ad γ) etiam *neg.* Major. (1).

(1) Vide Rhodes, loc. cit. paragr. II.

Objic. 3.º «Id determinat secundum speciem, a quo gradus specificus principaliter tribuitur. Sed hic tribuitur principaliter a causa prima, cujus influxus est præcellentior, quæque fons est totius esse, tam specifici, quam singularis. Non igitur causa secunda actionem primæ eo pacto determinat» (1).

Respondeo, *neg.* Major. «Non enim ejus est determinare secundum speciem, ad quod pertinet gradum specificum principaliter tribuere; sed ejus, quod definit, trahitque causam universalem, ut hujus potius, quam alterius speciei, operationem effectumque producat: quo pacto se habet causa secunda ad primam, cum tamen causa prima ipsum esse specificum ut præstantior et principalior causa rei genitæ conferat» (2).

Objic. 4.º Voluntas nequit se ipsam determinare sine concursu causæ primæ. Sed si voluntas Deum ad concursum determinare dicatur, non habet actualem concursum Dei quando se ipsam determinat. Ergo si voluntas dicatur Deum determinare, nequit se ipsam determinare. Et probatur Minor. Quia creatura in tantum dici potest determinare Deum, in quantum se ipsam determinat, ac proinde prius se ipsam determinare debet, quam Deum determinet. Atqui Deus non exhibet suum concursum, antequam sit determinatus ad illum exhibendum. Ergo in nostra sententia voluntas se ipsam determinaret, antequam concursum Dei haberet.

Respondeo, *conc.* Major., *dist.* Minor. Si voluntas Deum determinare dicatur, non habet concursum actualem tunc, quando actu se determinat, *neg.*; tunc, quando cognoscitur se determinaturam esse, si daretur actualis concursus, *conc.* Et *neg.* conseq.

Ad probationem, *dist.* Majoris primam partem: in tantum voluntas determinat Deum, in quantum se ipsam actu determinat, *neg.*; in quantum cognoscitur se determinaturam esse, si detur concursus, *conc.*

Similiter *dist.* alteram partem; et *concessa* Minore, *neg.* conseq. Determinatio creatæ voluntatis potest «concipi vel

(1) Apud Conimbric., lib. 2 *Physic.* cap. 7, quest. 15, art. 1.

(2) Conimbricens., *ibid.*, art. 3.º ad 1.um

prout actu ponitur, vel prout concipitur futura sub conditione, si nimirum divinus ei detur concursus. Non potest quidem actu poni determinato voluntatis, antequam actu ponatur divinus concursus; sed antequam Deus ponat suum concursum, potest cognoscere illam determinationem prout futuram hic et nunc, si præbeat voluntati suum concursum. Id quod Deum determinat, non est actualis ipsa determinatio creaturæ, sed est illa determinatio prævisa sub conditione si detur concursus» (1).

Objic. 5.º Causa prima libere se determinat quoad individuum, nec determinatur quoad illud etiam objective. Ergo idem dici potest quoad speciem, tum quia eadem est ratio pro utroque; tum quia species includitur in individuo; tum denique quia, qui producit gradum perfectionis in individuum, producit etiam physicum.

Respond., *conced. antec., neg. consequ.* Primam probationem consequentis *nego*; quia major est ratio, cur Deus quodammodo determinetur quoad speciem et exercitium actus, quam quoad individuum, causa enim secunda exigit hunc potius, quam alium, concursum in specie, non autem in individuo. Et Deus voluit se rerum naturis et exigentiis accommodare.

Ad secundam probationem consequentis, *negatur* consequentia. Nec valent quidpiam probationes: non prima, quia ostenditur disparem rationem pro determinatione quoad speciem et quoad individuum. Non secunda, quia licet specifica ratio includatur in individuo, tamen exprimit gradum perfectionis ab individuatione formaliter distinctum, et eadem illa ratio incudi potest in infinitis individuis, ideoque bene fieri potest, ut Deus quodammodo determinatus et alligatus sit quoad speciem, licet liberrimus sit quoad individuum. Sicut etiam ipsæ causæ naturales determinatæ sunt ad speciem actus, minime autem ad individuum. Neque obstat, quod, qui producit gradum rationis ac perfectionis specificæ, producat etiam individualem, quia productio terminatur ad rem, prout est in se, fitque per unam actionem communem causæ primæ et secundæ; determinatio vero

(1) Rhodes, loc. cit., paragr. II, in respons. ad objectionem 3.^{am}

desumitur ex re, prout subest præcisionibus intellectus. Exemplum habes etiam hujus rei in intellectionum diversis generibus; licet enim intellectus et species intelligibilis simul eliciant intellectionem hanc vel illam, nihilominus quod intellectio sit hujus vel illius objecti representatio, non provenit ex intellectu, qui per se indifferens est ad cuiuscumque objecti representationem, sed ex specie (1).

Objic. 6.º Si causa prima determinat secundam quoad individuum, ac determinatur ab ea quoad speciem, erunt inter se mutuo priores et posteriores. Atqui repugnat mutua prioritas vel posterioritas inter causas. Ergo.

Respond., *dist. Major.*: sub eodem respectu, *neg.*, sub diverso, *subdist.*: prioritate et posterioritate, quæ importet mutuam utriusque causalitatem ac dependentiam, *nego*; quæ veri nominis dependentiam solum importet ex altera parte, *transeat*. Nam te vera illa prioritas et posterioritas sub diverso respectu huc tandem revocatur, quod causa secunda hunc potius, quam alium exigit concursum in specie, non verum in individuo, et Deus velit agere cum causis secundis secundum naturales exigentias et virtutes ab ipso inditas (2).

Objic. 7.º Si causa secunda ex sua natura vel ex his aut illis circumstantiis non est adhuc determinata ad certam aliquam actionem, erit indeterminata ad infinitas possibles actiones et effectus. Atqui absurdum videtur finitam virtutem esse indifferentem ad actiones infinitas. Id enim importaret virtutem ac potentiam quamdam infinitam. Ergo non est Deus, qui determinat quoad individuum.

Respond. *neg.* Minor. ejusque probationem. Valde nempe inter se distant duo hæc, esse indifferentem ad aliquod ex infinitis possibilibus individuis, et habere virtutem seu potentiam producendi infinita individua possible: primum exprimit potentiam limitatam ad aliquod ex possibilibus aliunde sibi determinandum; alterum vero exprimit potentiam et virtutem infinitam, utpote quæ haberet pro termino collectionem totam possibilem individuorum.

(1) Cfr. Rhodes, loc. cit. paragr. III, *Objic. I.*; Francisc. Soarez Lusitan., loc. cit. paragr. 10, num. 390.

(2) Cfr. P. Franc. Soarez Lusitan., loc. cit. paragr. 10, num. 390.

Objic. 8.º Si voluntas esset indifferens quoad individuum actus, ita ut quodlibet posset producere; posset etiam sine miraculo producere actum, præteritum et effectum jam corruptum; itemque possent duæ causæ diversæ eundem numero effectum gignere. Atqui hoc absurdum videtur Ergo...

Respondeo, causas esse indifferentes tantum ad eos actus et effectus individuos, qui naturaliter sint possibles. Unde quia ex communissima sententia, repugnat reproductio ejusdem effectus (1), non datur ad iteratam entitatis alicujus jam corruptæ productionem indifferentia in causa secunda. Itemque non potest eodem tempore a duabus causis unus numero effectus produci, quia «effectus singularis pendet ab hac numero actione, qua elicitor, etsi duratio non conferat illi tanquam vera causa singularitatem» (2).

Objic. 9.º Si voluntas a Deo determinaretur quoad speciem et exercitium actus, nullam jam retineret libertatem. Ergo pariter si determinaretur quoad individuum actus, libertatem amitteret, siquidem non amplius facere posset nisi hunc præcise actum individuum, ad quem præparatur concursus, et non alium.

Respond., neg. conseq. Et ratio est, quia determinatio quoad individuum non perimit libertatem contrarietatis et contradictionis; libertas autem sufficienter salvatur, dum adsit indifferentia ad agendum vel non agendum, et hanc vel aliam speciem actus ponendam, ut per se patet. Dic mihi, si quis tibi offerat varia poma diversarum specierum, singula singularum, ut liceret eligere inter illa, annon retineres liberam facultatem manducandi vel non manducandi, et eligendi inter diversas pomorum species? itemque si quis tibi offerat ad iter faciendum unicum equum, vel currum, vel navim, dicerisne orbatus libertate in faciendo itinere, propterea quod, quamvis habeas in promptu diversa vehicula, possisque iis uti, aut etiam non uti, domi remanendo; si tamen iter

(1) Vide Lossada, *de generatione et corruptione*, disp. 2, cap. 3, num. 39 seqq.; Suarez, *Metaphys.* disp. 5, sect. 9.

(2) *Conimbricenses*, lib. 2 *Physicor.* c. 7, quæst. 15, art. 3, finem versus. Cfr. Rhodes, et Franc. Sarr. Lusitan. locis citatis.

facere velis, non liceat uti nisi uno vehiculo individuo in diversis illis speciebus? Nemo certe adeo insanus fuerit.

Accedit, quod si determinatio Dei quoad individuum eriperet libertatem, non minus eandem eriperent circumstantiæ temporis, loci, etc., quibus adversarii tribuere malunt determinationem hujus individui actionis effectusve. Dicendumque foret ad libertatem sartam tectam servandam, oportere, ut ipsa voluntas eligeret hoc præcise numero individuum inter omnia possible intra eandem speciem. Id vero impossibile est, siquidem non cognoscit illa noster intellectus (1).

Objic. 10.º Si Deus determinat quoad individuum, ipse in actionibus pravæ creaturæ erit auctor peccati, cum ex decreto ejus contingat, quod hoc potius, quam aliud peccatum patretur, et sic verum erit dicere: *Hæc numero malitia nunc existit, quia Deus illam vult.*

Respond., neg. assertum; quia Deus ut provisor universalis decernit concursum ad hoc numero peccatum ex supposito, quod creatura se ad peccandum determinabit. Quia enim concursus ab æterno præparatus est unum de prærequisitis ad actum primum proximum causæ liberæ constituendum, si Deus vult se accommodare naturis causarum secundarum, debet causæ liberæ, quam prævidet peccaturam, decernere concursum. Et quoniam hæc in individuo malitia nequit aliunde determinari, spectat ad Deum illam determinare, quin ideo auctor efficiatur peccati, quia tanquam universalis provisor jus habet conferendi totum illud, quod natura causarum secundarum exigit (2). Sed de his mox plura.

Objic. 11.º Aristotelis doctrina est, particulares effectus ad particulares causas esse revocandos (3). Ergo non est, cur singularitas ad primam causam, quæ maxime universalis est, referatur.

Respondeo. Aristoteles loquitur de causis particularibus vel universalibus in prædicando, non vero in essendo, ut nimirum «si dicatur statuæ causa est statuum faciens, et

(1) Cfr. Rhodes et Soarez, loc. cit.

(2) Cfr. Soarez, loc. cit. paragr. 12, num. 369.

(3) Aristot., 2.º *Physicor.* tract. 39. Cfr. ibid. S. Thom., lect. 6, fin.